ve 1971-1975 yıllarında Beyrut'ta on bir cilt olarak basılmıştır. **2.** *et-Tefsîr.* Hocası Ma'mer b. Râşid'in *Tefsîr*'ini de ihtiva eden bu eserin bir nüshası Kahire'de Dârü'l-kütübi'l-Mısriyye'de (bk. Sezgin, *GAS,* I, 99), diğer bir nüshası da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi'nde (İsmail Saip Sencer, nr. 4216, 110 varak) bulunmaktadır. **3.** *Kitâbü'ṣ-Ṣalât.* Bilinen tek nüshası Zâhiriyye Kütüphanesi'ndedir (Mecmua, nr. 94, 11 varak). **4.** *el-Emâlî fî âs̱âri'ṣ-ṣaḥâbe.* Zâhiriyye (Mecmua, nr. 3/3) ve Kahire (Mülhak, nr. 1/76; Hadis, nr. 1558) kütüphanelerinde birer nüshası vardır. **5.** *eṣ-Ṣaḥîfe.* Ma'mer b. Râşid — Zührî — Saîd b. Müseyyeb — Ebû Hüreyre tarikiyle rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden eserin bilinen tek nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Şehid Ali Paşa, nr. 539, vr. 121ᵇ-124ᵃ) bulunmaktadır. Onun Ma'mer — Zührî — Sâlim b. Abdullah — Abdullah b. Ömer tarikiyle gelen diğer bir sahîfe*si de aynı yerdedir (vr. 132ᵃ-134ᵇ). Her iki sahîfenin muhtevasını Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'inde (II, 3-9, 145-151, 233-234, 236, 238-240) bulmak mümkündür.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, V, 548; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60 → Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), VI, 130; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerḥ ve't-taʿdîl,* Haydarâbâd 1371-73/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), VI, 38-39; İbn Şâhin, *Târîḫu esmâʾi's̱-s̱iḳāt* (nşr. Abdülmu'ti Emîn Kal'acî), Beyrut 1406/1986, s. 257; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist,* Beyrut 1398/1978, s. 318; Hatîb, *el-Kifâye,* Haydarâbâd 1357 → Medine, ts. (el-Mektebetü'l-İlmiyye), s. 284; İbn Hallikân, *Vefeyât* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1968-72, III, 216-217; İbn Ebû Ya'lâ, *Ṭabaḳātü'l-Ḥanâbile* (nşr. Muhammed Hâmid el-Fakkī), Kahire 1371/1952 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Ma'rife), I, 182; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ,* IX, 563-580; a.mlf., *Mîzânü'l-iʿtidâl* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1382/1963 → Beyrut, ts. (Dârü'l-Fikr), II, 609-614; a.mlf., *Teẕkiretü'l-ḥuffâẓ,* Haydarâbâd 1375-76/1955-58 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), I, 364; İbn Hacer, *Tehẕîbü't-Tehẕîb,* VI, 310-315; Taşköprizâde, *Mevżûʿâtü'l-ʿulûm,* İstanbul 1313, I, 527, 529; İbnü'l-İmâd, *Şeẕerâtü'ẕ-ẕeheb,* Kahire 1350-51 → Beyrut, ts. (Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî), II, 27; Kettânî, *er-Risâletü'l-müsteṭrafe* (nşr. Muhammed el-Müntasır), Dımaşk 1383/1964, s. 41; *Keşfü'ẓ-ẓunûn,* I, 576; II, 1712; Sezgin, *GAS,* I, 89-90, 99; Ebû Abdurrahman b. Akîl, "ʿAbdürrezzâḳ b. Hemmâm eṣ-Ṣanʿânî", *Fayṣal,* XXXVIII, Riyad 1980, s. 30-34; İsmail Cerrahoğlu, "ʿAbdurrazzâḳ İbn Hemmâm ve Tefsiri", *AÜİFD,* XV (1967), s. 99-111.

Ali Akyüz

ABDÜRREZZÂK es-SEMERKANDÎ

(عبد الرزاق السمرقندى)

Kemâlüddîn Abdürrezzâk b. Celâlüddîn İshâk es-Semerkandî (ö. 887/1482)

Timurlular devrinde yaşayan İranlı tarihçi ve münşî.

816'da (1413) Herat'ta doğdu. İlk öğrenimini, Sultan Şâhruh'un saray imamı ve ordu kadısı olan babasından yaptı. Daha sonra Herat Medresesi'nde, her biri devrin tanınmış simaları arasında sayılan üç büyük kardeşinin en büyüğü olan Abdülkahhâr'ın da aralarında bulunduğu bazı hocalardan ilim tahsil etti.

Abdürrezzâk es-Semerkandî'nin *Maṭlaʿu's-saʿdeyn* adlı eserinden bir sayfa (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2098, vr. 1ᵇ)

Abdürrezzâk önce babasından, daha sonra devrin büyük fıkıh ve hadis âlimi Şemseddin Muhammed el-Cezerî'den *Ṣaḥîḥayn*'ı okuyarak hadis rivayeti için icâzet aldı. Henüz yirmi beş yaşında iken Adudüddin el-Îcî'nin nahve dair *er-Risâletü'l-ʿAḍudiyye* adlı eserinin "edat" ve "işaret isimleri" kısımlarına yazdığı şerhi Şâhruh'a ithaf ve takdim ederek sultanın teveccühünü kazandı ve sarayda sürekli oturma izni aldı. Bilgisinin genişliğini ortaya koyan bu küçük eser sayesinde Şâhruh'un ölümüne kadar onun hizmetinde bulundu. 1440 yılında rakipleri tarafından ilmî yetersizliği ileri sürüldü ise de bir âlimler heyeti huzurunda yapılan imtihandan başarıyla çıkınca mükâfat olarak kendisine aylık bağlandı ve ihsanda bulunuldu.

Abdürrezzâk 1441'de Şâhruh tarafından Hindistan'a elçi olarak gönderildi. Yorucu ve tehlikeli bir yolculuktan sonra önce Kalikut'a, bir süre sonra da Vicayanagar'a giderek gerekli temasları yaptıktan sonra 1443'te Herat'a döndü. Yine elçi olarak 1446 yılında Gîlân'a gitti. Geri döner dönmez Şâhruh'un emriyle Mısır'a gönderilecek sefaret heyetinin başına getirildiyse de sultanın ölümü üzerine görevi iptal edildi. Sultan Şâhruh'un ölümünden sonra sıra ile Mirza Abdüllatif, Mirza Abdullah, Mirza Ebü'l-Kāsım Bâbür ve Mirza Ebû Saîd'in hizmetlerinde bulundu. Bunlar arasında bilhassa Bâbür'ün iltifat ve teveccühünü kazandı. 1454'te Sultan Ebû Saîd'in hizmetine girdi. Aynı yıl Semerkant'taki şeyhi Hâce Nâsırüddin Ubeydullah'ı ziyaret etti. Bir müddet sonra Herat'a dönerek inzivaya çekildi. 1463'te Vezir Hâce Kutbüddin Tâvûs-i Simnânî, onu Herat'taki Şâhruh hankahının şeyhliğine tayin etti. Ölümüne kadar bu görevde kaldı. Vefatında aynı şehirdeki Fahreddin er-Râzî Kabristanı'na defnedildi.

Abdürrezzâk es-Semerkandî, âlim ve şair, edebî zevk sahibi bir münşîdir. Meşhur tarihinin muhteva ve üslûbu bu hususu açıkça göstermektedir. 1304-1470 yılları arasında İran, Horasan ve Hindistan'da meydana gelen olayları anlatan ***Maṭlaʿu's-saʿdeyn**** ve *mecmaʿu'l-baḥreyn* ile *er-Risâletü'l-ʿAḍudiyye*'ye yazdığı küçük şerhten başka, Herat ve civarının tarihi hakkında bir eser kaleme aldığını kendisi söylemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Muînüddin İsfizârî, *Ravzâtü'l-cennât* (nşr. Muhammed Kâzım İmâm), Tahran 1338-39 hş., I, 407-414; Hândmîr, *Ḥabîbü's-siyer* (nşr. Celâleddin Hümâî), Tahran 1333 hş., IV, 335; Rieu, *Catalogue of Persian Manuscripts in the British Museum*, London 1879-83, I, 181ᵇ, 183ᵃ; III, 1046ᵃ; Storey, *Persian Literature*, London 1970, I/1, s. 293; Felix Tauer, "Timurlular devrinde tarihçilik" (trc. Ahmed Ateş), *TTK Belleten*, XXIX/113 (1965), s. 49-69; Zeki Velidî Togan, *Tarihte Usûl*, İstanbul 1985, s. 200-201; W. Barthold, "Abdürrezzak", *İA*, I, 109; a.mlf., Mohammad Shafi, "ʿAbd al-Razzāḳ al-Samarḳandī", *EI²* (İng.), I, 90-91; C. P. Haase, "ʿAbd al-Razzāq Samarqandī", *EIr.*, I, 158-160.

 Orhan Bilgin

ABDÜRREZZÂK es-SENHÛRÎ

(عبدالرزاق السنهورى)

(bk. SENHÛRÎ, Abdürrezzâk Ahmed).

ABDÜSSAMED, Abdülbâsıt Muhammed

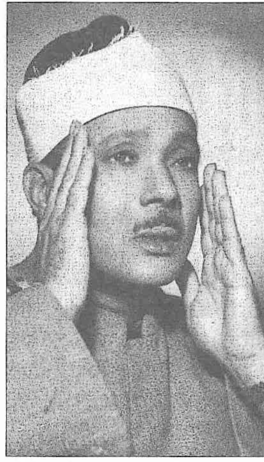
(عبدالباسط محمد عبدالصمد)

(1927-1988)

Mısırlı tanınmış hâfız ve kāri.

Asıl adı Abdülbâsıt Muhammed Abdüssamed olmakla birlikte Türkiye'de daha çok Abdüssamed diye tanınmıştır. Kınâ vilâyetine bağlı Erment'te doğdu. On yaşında Kur'ân-ı Kerîm'i ezberledi. On dört yaşında Esfünü'l-metâine'de Muhammed Selim Hamâde'den Kur'an ilimleri ve **kırâat-ı seb'a*** yı tahsil etti. Daha sonra Kahire'de el-Meâhidü'l-Ezheriyye müdürü Abdülfettâh el-Kādî'den kırâat-ı aşereyi tamamladı. Mısır'ın Said bölgesinde Kur'an okuyuşuyla tanındı.

1951'de Kahire'ye gitti ve Seyyide Zeyneb, İmam Şâfiî, İmam Hüseyin, Sultan Ebü'l-Alâ ve İmam Rifâî camilerinde Kur'an okudu. Aynı yıl Kahire radyosunda Kur'an okumaya başladı. Sesi ve okuyuş tarzıyla kısa sürede büyük ilgi görerek şöhrete kavuştu. Çeşitli dinî, millî gün ve merasimler münasebetiyle bazı ülkelerin devlet başkanları, enformasyon bakanları veya bazı özel kurum ve şahısların daveti üzerine, başta Ortadoğu ülkeleri olmak üzere Afrika'dan Uzakdoğu'ya kadar birçok İslam ülkesini, Amerika Birleşik Devletleri ve bazı Avrupa ülkelerini ziyaret etti; buralarda Kur'ân-ı Kerîm okudu. Gittiği bazı ülkelerin devlet veya hükümet başkanları tarafından çeşitli nişanlarla taltif edildi. Bunlar arasında Suriye devlet başkanı (1956), Fas kralı (1961), Lübnan devlet başkanı, Malezya başbakanı (1965) ve Mısır devlet başkanı (1988) tarafından verilen nişanlar anılabilir.

Abdülbâsıt Muhammed Abdüssamed

1951-1982 yılları arasında Kahire İmam Şâfiî Camii'nde, 1982'den ölümüne kadar da Hüseyin Camii'nde **kāri*** olarak görev yaptı. 1983 yılında parlamento kararıyla kurulan Kur'ân-ı Kerîm Hâfız ve Kārileri Derneği'nin (Nikābetü muhaffizî ve kurrâi'l-Kur'âni'l-Kerîm) başkanlığına getirildi. el-Mekāriü'l-Mısriyye'nin de şeyhi olan Abdülbâsıt Abdüssamed 30 Kasım 1988'de Kahire'de vefat etti.

Kur'ân-ı Kerîm tilâvetinde Mısır tarzının önde gelen temsilcilerinden biri sayılan ve dünyanın her tarafındaki müslümanların heyecan ve huşû içinde dinledikleri Abdülbâsıt Abdüssamed özellikle tiz sesi ve uzun nefesiyle tanınmıştır. Bir nefeste en yüksek perdeden 45-50 saniye devam eden müstesna okuyuşları hâfızalarda silinmez bir iz bırakmıştır. Abdülbâsıt, muhtelif sûre ve âyetler yanında Mısır, Suudi Arabistan ve Kuveyt radyoları için Âsım kıraatinin Hafs rivayeti, Fas radyosu için de Nâfi' kıraatinin Verş rivayetiyle **tertil*** üzere Kur'ân-ı Kerîm'in tamamını bantlara okumuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Ahmed Şarkāvî–İsmâil Abdürrezzâk, *Ṣavt mine's-semâʾ el-ḳārî eş-şeyḫ ʿAbdülbâsıṭ ʿAbdüṣṣamed*, Kahire 1386/1966 (ayrıca Abdülbâsıt Abdüssamed'in kendi yazdığı özgeçmişinden (DİA dokümantasyon arşivi) ve büyük oğlu Muhammed Abdülbâsıt'ın verdiği şifâhi bilgilerden faydalanılmıştır).

 Ahmet Özel

ABDÜSSAMED el-PELİMBÂNÎ

(عبدالصمد الپلمبانى)

XVIII. yüzyılda yaşayan Semmâniyye tarikatına mensup Malezyalı âlim ve mutasavvıf.

Sumatra'nın Pelimbenk şehrinde doğdu. Hayatının büyük bir kısmını Arabistan'da bilhassa Mekke ve Tâif'te geçirdi. Semmâniyye tarikatının kurucusu Muhammed es-Semmân'a (ö. 1190/1776) intisap etti. Akaid ve mantıkla ilgili *Zühretü'l-mürîd fî beyâni kelimeti't-tevḥîd* adlı Malayca eserini, Ahmed ed-Demenhûrî'nin Mekke'de verdiği derslerde aldığı notlardan derlemiş; Gazzâlî'nin *İḥyâʾü ʿulûmi'd-dîn*'ini *Seyrü's-sâlikîn* (Mekke 1306; Bulak 1309), *Bidâyetü'l-hidâye*'sini *Hidâyetü's-sâlikîn* (Mekke 1287; Bombay 1311) adıyla Malayca'ya tercüme etmiştir. 1779'da başlayıp 1788'de Tâif'te tamamladığı *Seyrü's-sâlikîn*'de *İḥyâʾü ʿulûmi'd-dîn*'in bazı yerlerini kısaltmış, bazı bölümlerine de ilâveler yapmıştır.

Abdüssamed'in *ʿUrvetü'l-vüsḳā ve silsiletü üli'l-ittiḳāʾ* adlı evrâd mecmuası ile *er-Râtib* ve *Naṣîḥatü'l-müslimîn* isimli Arapça iki risâlesi daha vardır. Müslümanları kâfirlere karşı cihada davet eden nasihatlardan ibaret olan son risâle, anonim Açe şiiri "Hikâyet Prang Sabî"nin yazılmasında etkili olmuştur. Bu şiirlerin değişik şekilleri, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında Açeliler'in Hollandalılar'a karşı verdiği bağımsızlık mücadelesinde elden ele dolaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Harîrîzâde, *Tibyân*, II, 140ᵇ-142ᵇ; Serkîs, *Muʿcem*, II, 1284; John Bousfield, "Islamic Philosophy in South-East Asia", *Islam in South-East Asia* (ed. M. B. Hooker), Leiden 1983, s. 95, 126; P. Voorhoeve, "ʿAbd al-Ṣamad al-Palimbānī", *EI²* (İng.), I, 92; A. J. Piekaar, "Atjéh", *EI²* (İng.), I, 739-747.

 Nihat Azamat

ABDÜSSELÂM EFENDİ, Mardînî

(1786-1843)

Mardin'de müftülük yapmış olan Hanefî âlimi.

Mardin'de doğdu. Babası Seyyid Ömer Efendi'dir. Tahsilini Mardin, Diyarbekir, Halep, Şam, Mısır ve İstanbul'da tamamladı. Daha sonra Mardin'e dönerek müftülük yaptı, ayrıca öğretimle de